

Hoe kijk je naar natuurlijke veehouderij? Voor veehouderijonderzoeker Ton Baars is het van belang om hierbij de integriteit van het dier voorop te zetten. Maar dat levert ook dilemma's op. Boerenzoon Wim van Oort ziet een parallel met de dilemma's die op zijn ouderlijk bedrijf speelden, dat intensiverde om het hoofd boven water te houden. Hij zag het welzijn van de dieren wegglijden. | Tekst: Ton Baars en Wim van Oort

Waarom de integriteit van het dier zo belangrijk is

Ton Baars: 'Bij anders doen hoort anders denken'

Een BD-veehouder werd ruim 20 jaar geleden bij een excursie geconfronteerd met een moeder, die haar baby op de arm meedroeg: "Waarom konden de kalveren eigenlijk niet bij hun moeder drinken, net zoals zij haar eigen baby voedde?" Een echt goed antwoord had de veehouder niet. Hij had het zo geleerd, iedereen deed het en het was efficiënt. Generaties aan koeien waren al op deze wijze groot-

gebracht. Maar door deze vraag werd hij één van de pioniers die het systeem van 'kalveren bij de koe' mee hielp ontwikkelen. Dit is een voorbeeld van hoe, na verandering van inzicht, je wereld anders is. En niet omdat de wereld veranderd is, maar omdat je innerlijk is veranderd, je relatie tot de wereld. In 2007 heb ik als onderzoeker bij het Louis Bolk Instituut meegewerkt aan het onderzoek The

value of 'naturalness' in organic agriculture. Aan het einde van dit project werd duidelijk, dat je met drie – elkaar aanvullende – brillen naar het begrip natuurlijkheid kunt kijken: geen-chemie, systeem en integriteit.

Drie brillen

Bij mensen die met de 'geen-chemie-bril' naar natuurlijke of biologische landbouw keken, ging het vooral over de afkeer van onnatuurlijke, door de mens in het lab gemaakte chemische stoffen.

Anderen keken meer naar levensprocessen en de ecologie, naar het natuurlijk systeem. Kringlopen en compost waren belangrijk, maar ook begrippen als regulatie en terugkoppeling hoorden hierbij. Niet onbelangrijk was dat de blik verschoof van het bestrijden van plagen en ziekten (end-of-pipe) naar de preventie, het voorkómen ervan door een grotere biodiversiteit op het landbouwbedrijf.

Tenslotte werd over natuurlijkheid gesproken, als 'de eigen aard der dingen', de integriteit van 'de ander' (dus diegene of datgene wat tegenover me staat). Het duidelijkst werd dit uitgesproken als het om onze omgang met dieren ging: hoe groot kan een kudde koeien zijn? Waarom natuurlijke dekking? Waarom grazen koeien, wroeten varkens of scharrelen kippen? Om dit te beantwoorden moest men op zoek naar de vraag naar 'heel-zijn en integriteit', 'respect voor het andere', ook 'het grondrecht van de andere'.

Waar trekt een boer de grens?

Hoe verder je van de natuur afstaat, hoe harder je oordeel lijkt over de landbouw. Waren we in de jaren 1980 nog blij met de eerste

Verdiepen in integriteit helpt om het gesprek te voeren, waarom je een meerprijs nodig hebt voor je BD-product

biologische melk en een slagerijketen die biologisch vlees aanbod, de huidige consument wordt direct veganist. Niet alleen stedelijke consumenten komen door de afstand stad-platteland in conflict met de boer, ook boeren zelf zijn niet altijd blij met de ingeslagen weg van schaalvergroting, automatisering en intensivering, die soms geen einde lijkt te kennen. Veehouders beleven dagelijks wat leven en dood betekent en moeten keuzes maken, ook in conflictsituaties. Door te handelen maakt een boer keuzes en die worden, naast

Wim van Oort: 'Ethische grenzen steeds een beetje verlegd'

Waar trekken boeren de grens, is een vraag van Ton. Ik heb die grens zien opschuiven. Mijn ouders hadden een klein gemengd bedrijf met ongeveer 15 koeien, 50 kippen, een tiental zeugen en verder land voor aardappels, granen en veevoergewassen. Een typisch kleinschalig Brabants familiebedrijf. Dat was zestig jaar geleden. Het bedrijf was te klein voor een volwaardig inkomen en de keuze was stoppen of specialiseren plus intensiveren. Dat was voor mijn ouders een megadilemma. Omdat er weinig grond was,

Ton Baars, senior-onderzoeker
Universiteit Utrecht

de alom aanwezige markt en de prijs die de consument wil betalen, mede bepaald door het bewustzijn rondom natuurlijkheid. Bewust of onbewust speelt integriteit een rol, waar boeren een grens trekken.

Koorddansen als BD-boer

Welk recht heeft de koe? En met welk recht kunnen wij als mens de koe steeds verder degraderen tot een productiedier pur sang? De gangbare melkveehouderij gaat ervan uit,

werd op advies van de landbouwvoorlichtingsdienst geïnvesteerd in een varkensstal. De koeien werden verkocht, later ook de kippen. Een concessie, want hun hart lag bij de koeien. Aanvankelijk liepen de zeugen nog buiten in de wei en konden ze volop wroeten en genieten van modderbaden. De zogende zeugen met hun biggen werden binnen gehouden in het stro.

Om de lening bij de bank te kunnen blijven aflossen, moesten er meer varkens worden gehouden en werd er weer een nieuwe stal

dat we straks koeien hebben die 20.000 kilo melk per jaar geven, dat is omgerekend ruim twee melkbussen per dag, 300 dagen achter elkaar. Het dier heeft vooral de genetische drang (honger) om aan het voerhek te staan, te herkauwen en melk te maken. Het rantsoen is dan dagelijks gelijk, voerschommelingen schaden de melkproductie. In de melkrobot wordt zij dan drie tot vier keer per dag automatisch gemolken om de druk op de uier te verlichten. Daarmee gaat de koe dezelfde weg als onze kippen en varkens, die ook niet veel anders meer kunnen als groeien en vlees aanzetten of dagelijks een ei te leggen. In het koorddans om een BD-bedrijf te runnen, is het zinvol je te verdiepen in het functioneren van de natuur en de betekenis van het begrip integriteit. Het helpt je andere keuzes te maken, motivaties voor je handelen te vinden en niet onbelangrijk: een gesprek te voeren, waarom je een meerprijs nodig hebt voor je BD-product.

bijgebouwd. De hokken werden kleiner, hetgeen de voederconversie ten goede kwam, maar door het gebrek aan uitloop en speelruimte ontstond het probleem van staartbijten. Dat werd 'opgelost' door de staarteinden te knippen, een symptomatische 'oplossing' en een verminking van het dier. Het uitmesten was handmatig niet meer te doen en de vloer met stro werd vervangen door mestputten met roosters. Klauwproblemen en kreupel varkens waren het gevolg en door de vrijkomende ammoniak ontstonden er longproble-

men. Daar wist de dierenarts met antibiotica wel raad mee. Het economische rendement kwam steeds meer op de voorgrond te staan, ten koste van het welzijn van de dieren.

Meegezogen in het systeem

Mijn vader werd ten aanzien van de bedrijfsvoering meegezogen in een systeem, waarbij ethische grenzen beetje bij beetje werden verlegd. In de loop der jaren raakte hij geleidelijk aan steeds verder vervreemd van het natuurlijke gedrag en welzijn van de dieren, een sluipend proces. Op een gegeven moment was hij er klaar mee, mede omdat ik er niet voor koos het bedrijf over te nemen. Hij is vroegtijdig gestopt en vrijwilligerswerk gaan doen als nieuwe zingeving, waarbij hij nieuwe talenten ontplooid.

Sinds kort ben ik betrokken als coach bij Collegiale Toetsingsbijeenkomsten. Daar zie ik veehouders worstelen met vergelijkbare dilemma's: "Ik kan geen kalveren bij de koe houden omdat mijn stal zich daar niet voor leent" of "In de fokkerij moet je toch vooral op melkproductie selecteren, want anders red je het financieel niet" en "Met een melkrobot krijg ik meer tijd voor andere zaken, ook al gaat dat ten koste van het directe contact met mijn vee". Ondanks dat de meeste BD-veehouders een goede band met hun dieren hebben, wordt de vraag wat goed voor het dier is liever niet gesteld. Het handelen wordt goedgepraat met rationele argumenten, ondanks dat het hart vaak anders spreekt. Hoe om te gaan met dit dilemma? Het helpt om de 'integriteits-bril' van Ton op te zetten. En consumenten te vragen hun verantwoording te nemen. Goed voedsel heeft een prijs.